

SES FEIXES

ORIENTACIONS
DIDÀCTIQUES

*Un aiguamoll
humanitzat
al peu de la ciutat*

GEN
GOB-EIVISSA

GRUP D'ESTUDIS DE LA NATURALES

AMB EL SUPORT DE:

Fundació
"SA NOSTRA"

COL·LABORA:

SES FEIXES

Un aiguamoll humanitzat al peu de la ciutat

Grup d'Estudis de la Naturalesa (GEN-GOB Eivissa)
C/ Major, 20. Can Llaudis. Dalt Vila
07800 Eivissa
Tel. 971 390674
www.gengob.org
e-mail: gen@gengob.org

Disseny i Maquetació: Óscar Moreta, GEN-GOB Eivissa

Fotografia de coberta: GEN-GOB Eivissa

Dibuixos: Roig - Francolí

Revisió lingüística: Carles Torres

Coordinació: Cristina Requena i Marià Marí

AGRAÏMENTS

El Grup d'Estudis de la Naturalesa (GEN-GOB Eivissa) agraeix la col·laboració prestada per a l'elaboració d'aquest material educatiu a les següents entitats, institucions i persones: Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears, Ajuntament d'Eivissa, Arxiu Històric de l'Ajuntament d'Eivissa, Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera, Institut d'Estudis Eivissencs, Duna Balears SL, Filmoteca Espanyola, Núria Benito, Benjamí Costa, Vicent Marí, Fanny Tur, Felip Cirer, Jordi Duñó, Cristòfol Guerau de Arellano Vilanova, Oliver Martínez, Joan Carles Palerm, Néstor Torres, Núria Valverde, Patricia Arbona, Montse Ruiz, David Casellas (À. Biologia Animal - Dep. CCAA - Universitat de Girona), Cristian Ruiz Altaba, Catalina Ponsell, Bartolo Planas, Inmaculada Férriz, Nick Riddiford, Martin Honey, Laura Royo, Miquel Roldàn, Manu San Félix, David Garcia, Neus Prats, Antonio Domínguez, Lina Torres, Ismael Martínez, Esperanza Palerm, Pedro Marí i Antònia Tur.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	
Què és ses Feixes?	
Què trobam a ses Feixes?	7
<hr/>	
COM TREBALLAR L'ITINERARI?	
Activitats d'iniciació	
Activitats durant l'itinerari	
Activitats posteriors a l'itinerari	
<i>El futur de ses Feixes a debat</i>	9
<hr/>	
ON APRENDRE MÉS SOBRE SES FEIXES?	
<i>Nocions bàsiques</i>	
L'escull i la praderia de posidònia de Talamanca	
Les restes arqueològiques del pla de Vila i de l'antiga badia d'Eivissa	
L'Eivissa musulmana	13
<hr/>	
ANAR A SES FEIXES	
Fauna i flora	
Paisatge	15
<hr/>	
I NOSALTRES, QUÈ PODEM FER PER SES FEIXES?	
Consells pràctics	17
<hr/>	
BIBLIOGRAFIA	19
<hr/>	

Dos infants miren curiosos al fotògraf. Semblen convidar-mos a conèixer l'apassionant món de ses Feixes. Foto: Quilis. Font: Arxiu d'Imatge i So de l'Ajuntament d'Eivissa

INTRODUCCIÓ

Amb aquest quadern d'orientacions didàctiques volem oferir suggeriments i idees per a tothom, però especialment per als educadors. És el nostre objectiu buscar vies per enriquir els coneixements, despertant l'interès dels alumnes i visitants en general, en matèries com la història geològica, la cultura i el medi ambient de les nostres illes. En aquesta ocasió centrarem l'atenció sobre una zona escassament reconeguda, rica en patrimoni cultural i natural, ens referim a ses Feixes.

Us proposam que, sempre que sigui possible, durant la vostra activitat docent intenteu connectar les activitats que desenvolupau amb el món real de l'alumne, a partir de les seues vivències personals.

Durant els itineraris, per exemple, és important transmetre en tot moment la sensació que ens trobam en un espai viu, despertant els sentits i la curiositat dels alumnes amb jocs i preguntes. Per això, és important aprofitar els elements que trobem durant el recorregut (plantes, animals, olors, sons...). També la investigació i l'autodescoberta, a partir de l'observació i l'anàlisi, són instruments molt útils per realitzar itineraris atractius i didàctics.

Dins d'aquesta unitat s'han incorporat diferents recursos per tal de donar-vos idees per aprofitar millor la vostra experiència a ses Feixes.

Finalment, volem ressaltar que aquestes orientacions generals, aplicades a l'educació formal, hauran d'adaptar-se, lògicament, a cadascun dels nivells educatius i als coneixements de l'alumne.

Què és ses Feixes?

Ses Feixes és un àrea d'aiguamolls coneguda en el passat per la seua productivitat agrícola. Situada al peu de la ciutat d'Eivissa, limita amb la seua badia i la platja de Talamanca.

El seu aprofitament agrícola, que va tenir gran transcendència durant l'època de dominació musulmana, ha continuat fins als nostres dies, tot i que a partir de la segona meitat del segle XX s'ha anat abandonant.

D'origen geomorfològic recent, ses Feixes està íntimament lligada a la presència dels diferents assentaments humans que hi ha hagut a la zona. Per això, en la seua formació es donen mecanismes tant naturals com antròpics (acumulació de sediments arrossegats pels torrents, formació d'esculls de *Posidonia oceanica*, aportació de terres per als cultius, modificació de la línia costanera...).

Què trobam a ses Feixes?

A l'actualitat, ses Feixes es troba majoritàriament ocupada per un tipus de vegetació (canyars, solseres...) que s'ha desenvolupat sobre els antics terrenys agrícoles i que amaga la major part dels importants elements patrimonials, tan naturals com culturals, que, malgrat l'abandó que pateix la zona, encara s'hi conserven.

Ses Feixes manté, encara avui, certa activitat agrícola i ramadera. Durant les darrers dècades, però, ha patit un procés de degradació important, produït pel canvi del model socioeconòmic i per l'alteració del seu particular sistema hidrològic.

Tot i així, constitueixen, encara avui, un autèntic tresor. Als seus valors ambientals s'hi afegeix un important patrimoni històric, etnològic i arquitectònic. Destaca l'enginyós sistema de reguiu d'origen àrab, del que encara es conserven el sistema de canals, les feixes i els portals, elements arquitectònics de gran singularitat i bellesa.

Els valors ambientals són molts, recordem que a ses Feixes es dona una gran diversitat d'ambients. Hi trobam àrees d'aiguamoll permanent i altres amb part d'estiatge, forts gradients de salinitat, influència de la mar i de l'activitat humana...

Aquesta variabilitat fa que es puguin desenvolupar diferents formacions o comunitats vegetals relacionades amb la presència d'aigua, moltes d'elles escassament representades a les Pitiüses. Això, afavoreix també la fauna existent, on destaca la presència d'ocells. De fet, l'elevat valor ecològic de l'espai es manifesta, de forma especial, durant l'època de migració.

No podem oblidar que ses Feixes són la zona humida més important de les Pitiüses després de ses Salines.

A la imatge, les badies d'Eivissa i Talamanca abans dels grans rebliments realitzats durant els anys 60. Foto: USAF (vol americà de 1956)

COM TREBALLAR L'ITINERARI?

En el context de la realització de l'itinerari per part dels estudiants dels diferents graus (Primària, Secundària, Batxillerat i Cicles Formatius), s'han previst diferents tipus d'activitats:

Activitats d'iniciació

Abans de la sortida, es recomana als educadors dedicar un temps de classe a la seua preparació. L'objectiu serà, d'una part, connectar l'activitat amb el currículum escolar i, al mateix temps, preparar la sortida de camp. Per això introduïrem les matèries que desenvoluparem durant el programa educatiu.

Exercicis pràctics i recomanacions:

- ✓ Localització de ses Feixes sobre un mapa d'Eivissa. Situar les dues zones, el prat de Vila i el prat de ses Monges. Identificar les zones urbanitzades que les envolten (Vila, Jesús, Puig d'en Valls...) i els principals elements naturals i antròpics propers a la zona (platja, port, central elèctrica, torrents, puigs...).
- ✓ Obrir un debat sobre els possibles coneixements o experiències personals dels alumnes sobre geografia, cultura, història, tradicions i naturalesa de ses Feixes, fomentant la seua participació. La finalitat serà la d'obtenir un primer *mapa conceptual*.
- ✓ Després del debat, i en funció de les idees més o menys encertades dels alumnes, podeu comentar, breument, la singularitat de la zona i la seua situació actual (flora, fauna, paisatge particular, pressió urbanística, degradació... per introduir, a continuació, la importància de les zones humides).
- ✓ Seleccionar, llegir i comentar posteriorment un article de la premsa local sobre ses Feixes (les notícies més recents que es trobaran estaran relacionades amb la pressió urbanística sobre la zona i la figura de protecció per a la mateixa).
- ✓ Aquesta primera presa de contacte es pot complementar amb la iniciació dels alumnes en la utilització de material de camp (guies, prismàtics, lupes, brúixoles...).

Activitats durant l'itinerari

La Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears i el Servei d'Educació Ambiental del GEN-GOB Eivissa posen a la vostra disposició un monitor especialitzat per realitzar l'itinerari per ses Feixes.

En el cas de voler treballar l'activitat després de realitzar l'itinerari és important remarcar als alumnes, abans d'iniciar la sortida, els aspectes concrets del treball que hauran de realitzar posteriorment al centre educatiu.

Activitats posteriors a l'itinerari

Si volem que l'itinerari no sigui una activitat aïllada i inconnexa, haurem de treballar els continguts tractats (activitats prèvies i durant l'itinerari) dins l'àmbit escolar. Els objectius seran: aconseguir l'assimilació de les idees bàsiques i fomentar un canvi d'actitud envers el manteniment del nostre patrimoni natural i cultural.

Recomanem treballar amb el *joc de simulació*, en especial per a alumnes d'Educació Secundària, Batxillerat i Cicles Formatius.

Els *jocs de simulació*, de *rols* o *personatges* són un instrument educatiu molt valuós, ja que ens permeten facilitar la comprensió de situacions ambientals i socioeconòmiques complexes.

Els seus principals objectius són:

- ✓ Introduir els participants en la problemàtica ambiental, identificant alguns elements del sistema social i les seues interrelacions.
- ✓ Crear un marc de treball en grup, d'expressió i de debat col·lectiu que pugui potenciar l'esperit crític i la percepció dels valors existents amb referència a un tema en concret.
- ✓ Propiciar l'entrenament del grup en habilitats socials: participació, assemblea, resolució col·lectiva de problemes, consens, negociació...
- ✓ Potenciar la recerca de solucions davant la complexa problemàtica socio-ambiental.

Amb aquesta activitat podem tractar qualsevol aspecte socioambiental d'actualitat. La urbanització dels darrers paratges naturals de la nostra illa, el turisme de masses, els incendis forestals, l'aigua, l'energia o els residus són alguns exemples de propostes de treball en grup.

Per potenciar la dinàmica de grup serà convenient, a més d'introduir la informació necessària, preparar i distribuir entre els diferents grups d'alumnes o àmbits socials implicats les "Cartes d'interpretació" o fitxes que facilitaran, resumidament, la informació precisa a cada grup.

Un altre recurs utilitzable i molt interessant serà la incorporació d'un o diversos articles de premsa amb les opinions del sectors implicats.

El futur de ses Feixes a debat

Per a l'elaboració del joc de simulació hem de començar per definir-ne els objectius:

1. *Clarificació dels valors que emanen de la dinàmica del joc.*
Mitjançant aquest joc pretenem reflexionar envers els valors que tenen ses Feixes.
2. *Coneixements conceptuals respecte les temàtiques ambientals i la complexitat dels sistemes socials.*
És a dir, aconseguir que els jugadors adquireixin els coneixements necessaris sobre la problemàtica social i ambiental existent al voltant de ses Feixes. Es ressaltarà la confrontació entre els diferents sectors implicats a la zona: habitants i propietaris, promotors urbanístics, polítics, habitants de la resta de l'illa, grups ecologistes i altres col·lectius.
3. *Construcció de l'argument.*

Primerament definirem el marc general de referència dels jugadors i del joc. En aquest joc de rols se simularà un problema en relació a un entorn real conegut o amb el qual els participants han interaccionat, en el nostre cas amb el complement que haurà suposat la realització de l'itinerari guiat.

En segon lloc introduïrem el problema objecte de simulació, tractant de simplificar la realitat i construint un model fàcilment utilitzable pels jugadors.

Utilitzarem un instrument de presentació, per exemple un recull de premsa sobre el tema tractat on es vegin reflectides les opinions dels diferents grups implicats.

En aquest cas tractarem la problemàtica existent entre els que volen conservar i recuperar la zona, i els que volen urbanitzar-la.

El joc es desenvoluparà, de forma imaginària en una hipotètica Assemblea General Insular, a la qual assistiran persones de sectors diferents i un moderador. Els sectors representats poden ser els següents:

1. Polítics, empresaris, propietaris i veïns sensibilitzats amb la protecció del patrimoni ambiental i cultural.
2. Polítics, empresaris, propietaris i veïns contraris a les restriccions urbanístiques.
3. Constructors.
4. Grups ecologistes.
5. Moderador.

S'ha convocat l'Assemblea per debatre el futur de la zona. Iniciada la sessió, els sectors implicats per torns faran una intervenció en defensa dels seus interessos corresponents. El moderador s'encarregarà d'ajudar els representants de cada sector i es preocuparà perquè no facin intervencions llargues o fora de context fins que totes les parts manifestin la seua postura sobre el tema plantejat.

Descripció

En aquest joc es pretén imitar la reacció dels diferents sectors socials davant la problemàtica creada al voltant de ses Feixes, per la limitació del procés d'urbanització de la zona en funció del seus valors ambientals i patrimonials, les normatives existents (europees, estatals, comunitàries i insulars) i les seues perspectives de futur. La situació de partida podrà ser la descrita als articles de premsa recollits, o qualsevol d'altre introduïda pel moderador. A continuació s'inicia el debat amb la participació de tots els sectors implicats.

Material necessari:

- Mapa de ses Feixes.
- Article de premsa.
- Cartes "d'interpretació" dels diferents grups socials.

Dinàmica del joc :

1. S'explicarà al grup, sobre un mapa, quina és l'àrea de ses Feixes i quina part està protegida en aquest cas amb la figura de Bé d'Interés Cultural (BIC).
2. Es llegirà i comentarà l'article de premsa com a introducció.
3. Es formaran els grups i es lliuraran les corresponents cartes "d'interpretació".
4. Es possibilitarà que els partidaris de la urbanització, per una banda, i els no partidaris, de l'altra, puguin reunir-se separatament.
5. Es començarà l'Assemblea, moderada pel mestre o professor del centre. La seua actitud haurà de ser neutral i adoptarà el paper de director i dinamitzador del joc.
6. El joc acabarà amb una votació final sobre el futur de ses Feixes. Limitacions, condicions, ajudes als propietaris... S'admetran tota classe de conclusions raonades (no es votarà simplement sí o no al procés urbanitzador o de protecció).
7. Després del joc, si hi ha motivació per part dels participants, es comentarà tot el que ha passat, com han actuat els diferents sectors, si algun grup ha canviat el seu posicionament inicial...

Exemples de "cartes d'interpretació":

1. Polítics, empresaris, propietaris i veïns sensibilitzats amb la protecció del patrimoni ambiental i cultural.

- Vosaltres voleu cercar solucions que possibilitin la conservació del patrimoni existent a ses Feixes.
- En línies generals us mostreu favorables a la protecció del medi ambient.
- Voleu conservar, recuperar i donar a conèixer el patrimoni natural i cultural de ses Feixes que, tot i l'estat d'abandonament que pateixen, és una zona important i única al món.
- Tractareu de comprendre als sectors contraris a la conservació i recuperació de la zona. Alguns, no estan gaire contents amb la prohibició de construir.
- Arribat el moment, buscareu solucions justes per a tothom i tractareu de resoldre els problemes amb els sectors que es sentin més perjudicats.

2. Polítics, empresaris, propietaris i veïns contraris a les restriccions urbanístiques.

- Vosaltres voleu construir a ses Feixes.
- Estau molt descontents amb la decisió de prohibir o restringir les possibilitats d'edificar.
- Pensau que és una injustícia que a altres llocs es pugui construir i aquí no. A més a més, la zona està molt degradada.
- Pensau que legalment l'administració no té cap dret a dictaminar la prohibició o la restricció de la urbanització a ses Feixes.

- Afirmau tenir el dret a urbanitzar la zona.
- Si finalment es prohibeix la urbanització, exigiu compensacions econòmiques que contrarestin aquest tractament que considereu injust.

3. *Constructors.*

- Voleu continuar vivint de la vostra feina. Per això necessitau seguir guanyant diners amb la construcció per poder mantenir les vostres famílies.
- No estau d'acord amb les restriccions urbanístiques anunciades, ja que limiten la continuïtat del vostre treball i posen en perill el vostre futur laboral.
- Considereu que la zona té alguns valors importants, però que estan molt degradats i és molta feina i costós recuperar-la.

4. *Grups ecologistes.*

- Reclamau la recuperació i conservació de ses Feixes perquè s'hi concentren valors naturals i culturals molt importants. A més a més, es garanteix la seguretat en cas de pluges torrencials.
- Opinau que s'han de protegir i donar a conèixer a la població insular i als turistes.
- Voleu cercar l'equilibri entre l'activitat humana i la natura.
- Compreneu els interessos particulars però pensau que són més importants els interessos generals de la població i que el medi ambient és patrimoni de tots.
- Afirmau que de la conservació del medi ambient depèn el nostre futur (la qualitat de vida, el turisme...).

ON APRENDRE MÉS SOBRE SES FEIXES?

La bibliografia o documentació en relació a aquest espai no és molt abundant, i els estudis de camp sobre la zona estan, en algunes àrees, desfasats. Actualment, des del GEN-GOB Eivissa, gràcies al suport de la Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears, s'està treballant en aquest sentit, en oferir informació actualitzada sobre el patrimoni natural i cultural que conté ses Feixes, en divulgar els seus valors i, en definitiva, contribuir en la protecció d'aquest important espai, dipositari d'una part important de la nostra història.

A continuació us oferim algunes nocions bàsiques per aprofundir en el coneixement de ses Feixes.

L'escull i la praderia de posidònia de Talamanca

A la platja de Talamanca hi ha un impressionant escull barrera de posidònia, el qual va ser element fonamental en la formació de ses Feixes i de la pròpia platja. Aquest escull constitueix un veritable monument submergit de gran antiguitat.

Els esculls barrera de posidònia són les formacions límix d'aquesta fanerògama marina. Aquests es donen quan la posidònia, en el seu creixement vertical, tanca cales o badies. Així succeeix a Talamanca, on trobam, possiblement, l'escull més gran de Balears.

A l'escull de Posidònia oceànica de Talamanca, tot i els evidents signes de degradació que pateix, encara es poden observar les parts que el constitueixen.

Amb una senzilla immersió amb ulleres i tub, es poden observar les parts que el componen: el preescull, l'escull, la praderia cota 0 (quan les fulles arriben a la superfície), la llacuna interior amb arena fangosa i la praderia de *Cymodocea nodosa*.

La *Cymodocea nodosa* és també una planta superior, que floreix i produeix fruits, com la pròpia posidònia. També forma praderies encara que no tan desenvolupades. És, igualment, una de les comunitats més característiques de la Mediterrània, amb formacions amb aspecte de gespa, molt atractives visualment. Es situa sobre fons d'arenas fangoses, des dels 3 fins als 20-25 metres de profunditat, i troba un hàbitat ideal a la llacuna interior de Talamanca.

Descrivim a continuació els elements que componen aquest important escull barrera.

El **preescull**: és la zona de praderia prèvia a l'escull. Es tracta de praderies de posidònia molt frondoses que es situen sobre fons d'arenas molt fines. Aquestes són conegudes com praderies "molt denses" o tipus I, i només es donen en condicions de conservació òptimes.

L'**escull**: està format per l'entramat de rizomes i plantes de posidònia consolidat amb el sediment atrapat. Aquest és el resultat de segles de creixement. La profunditat passa dels 3-4 metres al peu de l'escull fins a 1 metre sobre el mateix.

La **praderia "cota 0"**: sobre l'escull es troba una praderia de posidònia que arriba fins a la superfície. És el que es coneix com praderies "COTA 0". El seu valor ecològic és molt elevat degut a la seua singularitat i a la regressió que han sofert a tota la Mediterrània.

La **llacuna interior**: és la zona que hi ha entre l'escull i la platja. A una distància d'uns 40-50 metres de la platja s'interromp bruscament l'escull, i la profunditat passa d'1 metre sobre l'escull a 2,5 en la llacuna. Aquesta està constituïda per arenas fines i fangoses, fruit de la disposició dels sediments més fins suspesos en la columna d'aigua.

Les restes arqueològiques del Pla de Vila i de l'antiga badia d'Eivissa

Les actuals badies d'Eivissa i Talamanca tenen el seu origen en una única badia original amb una illa o conjunt d'illots al seu centre (Illa Plana, Illa Grossa i es Botafoc). La unió de la línia de costa amb l'illa o filera d'illots, donà lloc a les dos badies actuals.

Les prospeccions geològiques que s'han realitzat en diferents punts del pla de Vila ens demostren l'existència d'aquesta badia original, present encara a l'inici de l'assentament humà a la zona. Així, els primers pobladors del

pla de Vila i la seua badia no conegueren l'aiguamoll de ses Feixes, però sí col·laboraren en la seua formació posterior.

Conèixer com era la badia original i el pla de Vila abans de l'existència de ses Feixes ens ofereix un punt de vista imprescindible per entendre l'evolució de la zona.

Des de l'inici del poblament d'Eivissa, a partir de l'establiment fenici al segle VII a.n.e., l'estructura dels assentaments humans s'ha conformat en dos parts clarament diferenciades:

- ✓ Un únic nucli urbà situat a la principal badia natural de l'illa. Aquest concentrava les activitats comercials, la producció de manufactures, així com l'administració i el govern.
- ✓ La resta del territori, ocupat per un poblament dispers i dedicat bàsicament a l'explotació dels recursos naturals i altres activitats complementàries.

La situació immediata del pla de Vila respecte de la ciutat permet entendre l'espai agrari que es va crear com un cinturó que envoltà la ciutat des de l'Antiguitat, amb una sèrie d'assentaments rurals antics (púnics i romans) dedicats a l'explotació agrícola i ramadera i a activitats complementàries.

Per a conèixer el poblament antic del pla de Vila només tenim les dades arqueo- lògiques, dades que ens arriben de diferents fonts d'informació:

- ✓ Les descobertes que es van realitzant des de finals del segle XIX i que segueixen a l'actualitat.
- ✓ Les prospeccions geo-arqueològiques realitzades per l'Institut Arqueològic Alemany l'any 1989.
- ✓ Les Cartes Arqueològiques de l'illa d'Eivissa realitzades entre 1988 i 1992.

La visita als Museus Arqueològics de Dalt Vila i del Puig des Molins, així com endinsar-nos en el coneixement de les cultures d'aquests primers pobladors, ens oferirà una visió més clara i detallada per entendre com era la badia d'Eivissa i la gent que l'habitava abans de la formació de ses Feixes que avui coneixem.

L'Eivissa musulmana

L'activitat humana està íntimament lligada a la creació de l'aiguamoll de ses Feixes, i el seu aprofitament agrícola i ramader directament relacionat amb l'Eivissa musulmana.

Segons els registres documentals que ens han arribat, l'inici del drenatge i aprofitament de ses Feixes es produeix durant l'època de dominació musulmana d'Eivissa. Existeixen altres teories que ens parlen d'un possible inici del drenatge anterior a aquesta ocupació, però no estan suficientment fonamentades. El que sí és clar és l'existència d'un espai consolidat, drenat i conreat, així com zones de pastures dins l'aiguamoll quan els catalans arriben a l'illa.

Al pla de Vila podem localitzar i documentar diversos assentaments andalusins que, juntament amb la *madina*, haurien set els responsables de la creació de la xarxa de drenatge i de l'espai de conreus i pastures de ses Feixes.

Els assentaments d'aquesta zona constituïen el districte andalusí d'Alhaueth, catalanització del mot àrab *al-hawz* (l'entorn cultivat d'una ciutat).

Eivissa fou part del Califat de Còrdova i, posteriorment, part de la Taifa de Dénia. Les cròniques de l'època apunten que era una illa considerablement pròspera, que produïa "tota classe de grans i fruits" i que proveïa "llenya i sal" per a bona part del nord d'Àfrica.

És obligat esmentar, en el context del desenvolupament cultural, l'existència d'un gran poeta eivissenc de l'època: Al Sabini.

Conèixer millor la història i la cultura del període musulmà de la nostra illa ens ofereix una millor comprensió del valor de ses Feixes com a element importantíssim de la història d'Eivissa.

ANAR A SES FEIXES

Quan programeu una sortida és recomanable preparar-la per a grups reduïts. Abans de la sortida s'explicaran els planejaments generals i les activitats posteriors que es realitzaran a classe. Així, és recomanable introduir els conceptes fonamentals de “desenvolupament sostenible” i “petjada ecològica” i notificar als alumnes que durant la sortida hauran d'obtenir informació, proves gràfiques, opinions i testimonis de l'escenari real per analitzar, posteriorment, la problemàtica ambiental de la zona.

Recordau en tot moment que és més eficaç i educatiu trobar respostes i proposar alternatives que la simple detecció dels problemes.

La sortida estarà dissenyada i estructurada, però es pot fer una modificació puntual o suprimir alguna activitat en funció dels imprevistos que es puguin produir i dels objectius programats.

En funció dels treballs que es vulguin realitzar amb posterioritat a la sortida, és recomanable que els educadors o, fins i tot els alumnes, portin una càmera fotogràfica per recollir aspectes positius i negatius del recorregut. És important que la sessió incorpori un nombre equivalent de fotografies positives i negatives.

Cal evitar en tot moment la dispersió excessiva del grup i atendre les sol·licituds d'ajuda dels participants.

Ja a classe, es pot fer un treball que reflecteixi impressions, conclusions i propostes de futur, que podrien presentar-se davant la comunitat escolar (publicació a la revista del centre, realització d'un mural...) i, si s'obtingués un bon resultat, lliurar el document a l'Ajuntament per possibilitar el seu coneixement i que es puguin tenir en compte les seues propostes.

Fauna i flora

El desconeixement que pateixen els alumnes sobre la nostra riquesa natural és molt significativa. Per això, és important introduir-los breument en el món de la flora i la fauna de la zona.

És habitual trobar alumnes que desconeixen l'existència a Eivissa de mamífers com la geneta, o que no coneixen el nom de moltes plantes i arbres que es donen als boscos i zones de conreus de l'illa.

Fauna

Els **mamífers** presents a l'illa són la geneta, el conill, l'eriçó, el ratgrill, les rates i els ratolins, les ratapinyades i molt possiblement una petita població de mart d'Eivissa que es trobaria, presumiblement, a la zona des Amunts.

En principi és molt difícil observar aquests animals al seu hàbitat natural ja que, a banda de fugir de l'home, la majoria tenen hàbits nocturns. El que sí podem observar són els seus rastres: restes de menjar, latrines i excrements, pinyes rossegades, llodrigueres...

A ses Feixes, com a mamífers més significatius, trobam diverses espècies de ratapinyades i el ratgrill, que recordem que és una subspècie pròpia d'Eivissa.

Pel que fa als **rèptils**, a ses Feixes podem observar la sargantana pitiüsa i el dragó.

Entre els **amfibis**, la granota és comú als canals on, fins fa poc, també hi era present el calàpet, avui extingit a la zona.

Les **aus** representen el grup faunístic més important i destacat a ses Feixes. Això es posa clarament de manifest durant els períodes de migració, quan la població d'aus de la zona es veu incrementada amb els ocells migrants. La diversitat específica de ses Feixes queda demostrada, ja que s'han arribat a observar fins a 146 espècies diferents (Martínez, O; Palerm, J.C. 2005). Entre aquestes destaquen els ocells aquàtics, sobretot els ràl·lids i els ocells de canyar, que tenen a ses Feixes l'hàbitat més representatiu de les Pitiüses. Així, podem observar diferents tipus d'ànecs, agrons, rasclons, boscarles, titinetes...

Depenent de l'època en què visiteu la zona, podreu observar o escoltar diferents espècies d'aus, ja que no totes estan presents durant tot l'any. Hem de tenir en compte que de les espècies observades a ses Feixes, unes són sedentàries, les altres són migrants, hivernants, estivals...

Actualment, el GEN-GOB Eivissa està realitzant estudis sobre alguns grups d'invertebrats (caragols, formigues, papallones nocturnes, invertebrats aquàtics) per determinar la situació en què es troben.

Flora

Degut a la variabilitat d'hàbitats que es dona a ses Feixes, la vegetació que trobam podem classificar-la en cinc comunitats diferents:

- ✓ Comunitats palustres.
- ✓ Comunitats de saladars.
- ✓ Comunitats freatòfiles d'aigües dolces.
- ✓ Comunitats aquàtiques.
- ✓ Comunitats dunars.

Entre les comunitats palustres destaca la formada per canyís, molt desenvolupada al prat de Vila i al nord-est del prat de ses Monges, on ocupa la major part dels canals.

Les comunitats de saladars són les més abundants, junt amb les de canyís, sobretot al prat de ses Monges.

Les comunitats freatòfiles d'aigües dolces són les que es desenvolupen sobre terrenys on el nivell freàtic es troba prop de la superfície. Aquesta situació és poc freqüent a les Pitiüses, el que fa que aquestes comunitats estiguin poc representades i siguin, per tant, importants. A ses Feixes, aquestes comunitats, estan en retrocés degut a la progressiva salinització de la zona. Espècies presents són, per exemple, l'api bord o la cua de cavall.

Dins les comunitats aquàtiques, les que viuen permanentment dins l'aigua, en trobam de dos tipus: d'aigua dolça i d'aigua salabrosa. En aquest cas, les comunitats d'aigua dolça de ses Feixes s'han vist perjudicades per la salinització de la zona i per la competència que representa el canyís, que provoca el seu progressiu retrocés. Algunes d'aquestes espècies ja ha desaparegut de ses Feixes, com és el cas de la lletia d'aigua.

Les comunitats dunars les trobam a la platja de Talamanca. Malauradament, aquesta vegetació està molt degradada i apareix només en una estreta línia de dunes residuals i molt fragmentades.

Paisatge

El paisatge és, probablement, el tresor més valuós que tenim a les Balears i el principal atractiu que s'ofereix als milions de turistes que visiten les illes cada any. El paisatge no és únicament un escenari on es desenvolupa la vida, sinó que formam part d'ell, ja que els nostres hàbits quotidians alteren la seua estructura i dinàmica.

Ses Feixes, com qualsevol altre paisatge, no és únicament una percepció visual sinó que també introdueix un ample ventall de sensacions. Passejar per aquesta zona és endinsar-se en un espai diferent a la resta dels paisatges eivissencs, únic respecte de les percepcions i sensacions que sentirem. Entrant, el primer que es nota és que l'amplitud de l'espai que obtenim en contemplar de lluny ses Feixes, dona pas a espais molt més reduïts, petits, íntims, tancats per la vegetació. Aquesta, dificulta la visibilitat, i només en certes ocasions es pot observar Dalt Vila, els puigs o la mar. També, el major grau d'humitat ambiental, provocada per la presència de l'aigua i la transpiració de la vegetació, accentua la sensació de fred a la nit o al matí, i de xafogor durant les hores de sol. Aquest paisatge té un so i olor propis: la remor del canyís mogut pel vent, el cant dels ocells, el soroll de cabres o gallines, l'olor de l'aigua, de la terra humida...

El paisatge de ses Feixes no es pot separar del de Dalt Vila. L'antiga vila forma un escenari monumental però a la vegada humà, i ses Feixes tenen també una escala humana, però formen un paisatge rural i natural. El contrast entre aquests dos ambients tan diferents és molt gran, i fa que cada un d'ells accentui més l'altre.

Les línies horitzontals del pla, contrasten amb les verticals de la muralla i els edificis, així com el verd del canyís i el marró fosc de la terra humida contrasten amb el color clar dels edificis i el blau del cel i la mar. La frondositat i el moviment de la vegetació s'oposa a la immobilitat i la textura pètria de les construccions.

Observar, analitzar i comprendre el paisatge és també un ingredient més en la sortida que podeu preparar de ses Feixes. Es poden treballar moltes activitats entorn al concepte de paisatge, "jugar" amb ell. Existeixen multitud d'exercicis i jocs que us ajudaran a analitzar i comprendre el paisatge, mentre estau realitzant la sortida, també abans o després de realitzar-la. Si voleu aprofundir més en la interpretació del paisatge, podeu consultar el "Quadern per a l'educador II", que trobareu dins el programa educatiu "Es Amunts. Vida, cultura i paisatge". En aquest quadern trobareu diferents exercicis, també idees per a treballar amb els vostres alumnes que haureu d'adaptar a les necessitats i característiques pròpies del vostre grup.

I NOSALTRES, QUÈ PODEM FER PER SES FEIXES?

Ses Feixes és un lloc únic a Eivissa, on el patrimoni natural i cultural té molts d'elements importants i desconeguts per a la majoria de la població.

Tots podem col·laborar en la recuperació i conservació de ses Feixes seguint una sèrie de recomanacions. Recomanacions, que podem fer extensives a altres zones de la nostra geografia insular.

Consells pràctics

- ✓ Si vas d'excursió, no facis remor. Així no molestaràs la fauna ni tampoc altres persones que, com tu, volen gaudir de la tranquil·litat del medi natural.
- ✓ No recol·lectis plantes ni animals. Recorda que moltes de les plantes que trobaràs no es troben a altres llocs d'Eivissa.
- ✓ Al bosc, o on hi ha vegetació, no facis foc ni llencis cigarrets encesos. Tenguis especial atenció durant l'època de més calor ja que podries provocar un incendi forestal. Recorda que encendre foc al bosc durant aquests mesos està prohibit.
- ✓ No llencis fems al medi natural.
- ✓ Respecta el patrimoni cultural i històric: portals de feixa, canals, basses, parets de pedra seca, pous...
- ✓ Al litoral, evita caminar damunt les dunes i trepitjar la seua vegetació. Respecta igualment les espècies de plantes i animals que hi viuen.
- ✓ No demaneu la retirada de la posidònia de la platja i, abans de partir, assegureu-vos de netejar les tovalloles i les sabates per deixar l'arena a la platja.
- ✓ No exigiu l'existència de serveis a les platges (dutxes, quioscs...).
- ✓ Si anau amb vaixell evita ancorar sobre la posidònia.

Recorda que els grans canvis són la suma de petites actuacions, i tu hi pots col·laborar...

Podeu obtenir més informació general consultant, entre d'altres, les següents pàgines web:

- ✓ Generalitat de Catalunya, Departament de Medi Ambient
<http://www.gencat.es/mediamb>
- ✓ Centro Nacional de Educación Ambiental
<http://www.mma.es/ceneam>
- ✓ Ministeri de Medi Ambient
<http://www.mma.es>
- ✓ Greenpeace España
<http://www.greenpeace.es>
- ✓ Fundació Deixalles
<http://www.reasnet.com/deixalle/>
- ✓ WWWF-Adena
<http://www.wwf.es>
- ✓ Fundación Ecología y Desarrollo
<http://www.ecodes.org>
- ✓ Amigos de la tierra
<http://www.tierra.org>
- ✓ Ecologistas en Acción
<http://www.ecologistasenaccion.org>
- ✓ Oficina de minimització de residus (Govern Balear)
<http://www.residus.caib.es>
- ✓ Govern Balear
<http://www.caib.es>
- ✓ Estratègia per a la Sostenibilitat de les illes Balears – Bases per una societat sostenible. (CD-ROOM).
Conselleria de Medi Ambient. Govern de les Illes Balears
<http://www.forumsostenibilitat.org>
- ✓ Laboratori de Botànica de la Universitat de les Illes Balears
<http://www.herbarivirtual.uib.es>
- ✓ Mallorca Recicla
<http://www.conselldemallorca.net/recicla>
- ✓ Fundació “SA NOSTRA” Caixa de Balears
<http://www.sanostra.es>
- ✓ Fundación Vida Sostenible
<http://www.vidasostenible.com>
- ✓ Web Verd
<http://www.webverd.com>
- ✓ GOB Mallorca
<http://www.gobmallorca.com>
- ✓ GOB Menorca
<http://www.gobmenorca.com>
- ✓ GEN-GOB Eivissa
<http://www.gengob.org>

BIBLIOGRAFIA

- ✓ Benayas, J.; Heras Hernández, Fco.; de Lucio, J.V.; Marcén Albero, C.; Pino Escudero, E.; Pedro Ruiz, J. (1994). *Viviendo el paisaje. Guía didáctica para interpretar y actuar sobre el paisaje*. Fundación Natwest. Fundación para la Investigación y el Desarrollo Ambiental (FIDA).
- ✓ Benito, N.; Costa, B.; Marí, V. *Abans de les Feixes: el Pla de Vila a l'Antiguitat*. Inclòs al treball de la Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears i el GEN-GOB Eivissa sobre ses Feixes. Document inèdit. Eivissa, 2005.
- ✓ Duñó, J. *El paisatge de ses Feixes*. Inclòs al treball de la Fundació "SA NOSTRA" Caixa de Balears i el GEN-GOB Eivissa sobre ses Feixes. Document inèdit. Eivissa, 2005.
- ✓ González Villaescusa, R. i Kirchner, H. *La construcció d'un espai agrari drenat andalusí al hawz de la Madina de Yabisa. Anàlisi morfològica, documental i arqueològica del pla de Vila. (capítol V de "El curs de les aigües. Treballs sobre els pagesos de Yabisa)*.
- ✓ Ham, S. *Interpretación ambiental. Una Guía Práctica para Gente con Grandes Ideas y Presupuestos pequeños*. Wildlife and Range Experiment Station. University of Idaho. North America Press. 1992.
- ✓ Joan i Marí, B. *Història d'Eivissa*. Editorial Mediterrània. Eivissa, 1997.
- ✓ San Félix, M. *Guia submarina d'Eivissa i Formentera*. Editorial Mediterrània. Eivissa, 1997.
- ✓ San Félix, M. *Les praderies de posidònia a les illes d'Eivissa i Formentera. La selva submergida*. Ajuntament d'Eivissa. Eivissa, 1999.
- ✓ Schulz, H. i Maass-Lindemann, G. *Prospecciones Geo-arqueológicas en las costas de Ibiza*. Conselleria d'Educació, Cultura i Esports. Treballs del Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera. Eivissa, 1997.
- ✓ Diversos autors. *Manual de las Buenas prácticas del Monitor de Naturaleza: Espacios Naturales Protegidos de Andalucía*. Consejería de Medio Ambiente. Consejería de Empleo y Desarrollo Tecnológico. Junta de Andalucía, 2000.